

**МОВЛЕННЄВИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ
(лінгвопрагматичний аспект)**

Тетяна ЛЕЩЕНКО, Марина ЖОВНИР,

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія», Полтава (Україна)
tetyana.57@ukr.net; m.zhovnir@gmail.com

**SPEECH PORTRAIT OF MODERN DOCTOR
(linguopragmatic aspect)**

Tetyana LESHCHENKO, Maryna ZHOVNIR,

The Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Ukrainian Medical Stomatological Academy», Poltava (Ukraine)
ORCID ID – <https://orcid.org/0000-0003-4682-3734>
ORCID ID – <https://orcid.org/0000-0001-8498-9802>

Лещенко Татьяна, Жовнир Марина. Речевой портрет современного доктора (лингвопрагматический аспект). Новая научная лингвистическая парадигма обусловила появление научных направлений, ориентированных на анализ дискурса, речевых жанров и речевых актов. **Цель этого исследования** – описание речевого портрета современного доктора, выделение его ключевых дискурсивных характеристик, анализ докторского тезауруса. Методы исследования детерминированы его целью и задачами. В работе использованы **методы наблюдения, описания, классификации, дискурс-анализа, элементы социолингвистического анализа**. **Научная новизна** работы заключается в том, что в ней впервые представлена и охарактеризована дискурсивная личность современного врача. Установлено, что доктор – это, прежде всего, высококвалифицированный представитель нынешней отечественной медицины. Его имманентными речевыми характеристиками являются **образованность, профессионализм, ответственность, бескорыстие, нравственность**. Выявлено поведенческие стандарты, которые отличаются от указанных выше, в частности, **неопытность, корыстолюбие, безответственность**.

Ключевые слова: дискурс, лингвоперсоналогия, речевого портрет, речевая личность, доктор.

Вступ. Із розвитком антропоцентричних наукових парадигм і змінами домінуючих дослідницьких векторів об'єктом пильної уваги різних галузей знань, зокрема й мовоорієнтованих, усе частіше стає мовна особистість, інтерпретована вченими як міждисциплінарне поняття, що є одним із ключових у сфері лінгвістики, лінгвистичності і комунікативної лінгвістики.

Сучасні суспільні реалії невпинно продукують нові прототипічні особистості, наділені виразними вербальними і невербальними рисами. В актуальному лінгвістичному, зокрема медичному дискурсі, – мовна постать лікаря, її стрижневі когнітивні та комунікативно-прагматичні характеристики. Попри зацікавленість філологів цією проблемою, ґрунтовної монографічної праці, присвяченої портретуванню лікаря, україністика не має донині, що й зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

Історіографічний огляд. Лінгвоперсоналогія, теоретико-методологічну основу якої заклали східнослов'янські вчені Г. І. Богін (1984), В. В. Виноградов (1980), О. А. Земська (2000), В. І. Карасик (2003), М. Ю. Караулов (1987), М. В. Китайгородська та Н. М. Розанова (1999, 2001), М. М. Панов (1990), О. Б. Сиротиніна (1998), К. Ф. Седов (1999) та ін., активно розвивається в контексті вітчизняної філологічної науки. Україністи, долучившись до когорти мовознавців, в центрі уваги яких – психологічні, соціальні й комунікативні характеристики мовця, засвідчили свою спроможність зміцнити концептуальну базу цього напряму етномовних людиноорієнтованих досліджень (І. О. Голубовська, Н. Ф. Баландіна, Ф. С. Бацевич, А. П. Загнітко, С. Я. Єрмоленко, Т. А. Космеда, А. С. Синиця та ін.). Останнім часом діапазон вивчення фахового медичного дискурсу розширюється, і дедалі

більше науковців формують дослідницькі завдання в медичній дискурсивній площині (Л. С. Бейлінсон, Н. В. Гончаренко, Л. П. Зосимова, М. І. Барсукова, В. В. Жура, В. І. Карасик, О. Л. Корольова, Т. В. Кочеткова, Н. П. Литвиненко, Л. В. Струганець та ін.).

Активізація дослідницького інтересу, цілком вірогідно, зумовлена усвідомленням надважливої ролі мови в медичній сфері, нагальністю студіювання комунікативної поведінки лікарів і пацієнтів, недостатньою увагою філологів до професійного мовлення медиків, або ж, можливо, каузована загальною тенденцією до вивчення особливостей функціонування мовних знаків у різних соціальних групах. У будь-якому разі на часі – ґрунтовний поліаспектний опис мовної особистості лікаря.

Мета дослідження полягає в описі мовленнєвого портрета сучасного лікаря.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення низки завдань:

- вирізнити ключові дискурсивні риси лікаря;
- виявити й охарактеризувати особливості особистісного лікарського тезауруса.

Джерельною базою дослідження слугували репліки-висловлення лікарів, дібрані з жанру інтерв'ю, розміщених у інтернет-контенті. До аналізу залучені також матеріали лікарських форумів.

Мова – універсальна характеристика людської спільноти, її стрижнева розпізнавальна риса. Вона не лише номінує актуальні для соціуму явища, поняття, а й фіксує весь спектр аксіологічних орієнтирів етносу, окреслює фрагменти світобудови і світосприйняття, зберігає та виявляє історико-культурну свідомість її носіїв. У центрі спілкування медичної комунікативної спільноти – особистість лікаря – суб'єкта породження та сприй-

няття мовленнєвих повідомлень.

Лікарське живе слово репрезентує все багатоманітність функціонування мови в медичній царині та є плідним матеріалом для мовленнєвого портретування, метамова якого, на жаль, ще й донині не випрацювана (О. А. Земська, В. І. Карасик, М. Ю. Караулов, М. В. Китайгородська, В. В. Красних, М. В. Ляпон, Н. М. Розанова, О. Б. Сиротиніна, К. Ф. Сєдов та ін.).

Виклад основного матеріалу. Уведена в лінгвістичний ужиток М. Ю. Карауловим трирівнева модель структури мовної особистості релевантна для опису лексико-граматичної, аксіологічної та комунікативної іпостасі лікаря. Сам науковець увиразнює важливість студіювання тезауруса, який, на його думку, тяжіє до позамовної реальності, і «саме на ньому викарбувався «образ світу», цікаві «наукові факти і просто слова, що набули статусу узагальнень, символів, образів, картин, «уламків фраз» («фрагментів думок»)»¹. У цій статті ми зосередимо увагу на лінгвокогнітивному аспекті мовленнєвого портретування, що експлікує тісний взаємозв'язок із культурно-ментальною парадигмою й увиразнює аксіологічні орієнтири комуніканта.

Огляд фактичного матеріалу засвідчив сформованість у межах вітчизняної лінгвостпільноти стереотипу лікаря – «особи з вищою медичною освітою, яка лікує хворих»², «спеціаліста із закінченою вищою медичною освітою, який має юридичне право виконувати медичну (лікувально-профілактичну, санітарно-епідеміологічну діяльність»³, «фахівця-професіонала, який на підставі здобутих знань і опанованих умінь наділений необхідними повноваженнями (тобто сертифікований відповідно до чинного законодавства України) для здійснення діяльності у сфері охорони здоров'я»⁴. Лексикографічні джерела фіксують денотативне значення лексеми *лікар* та експлікують стрижневі ознаки цієї номінації, зокрема *освіченість, професіоналізм, компетентність, відповідальність*. Розширюють спектр актуалізованих у словниковому реєстрі характеристик досліджуваної лінгвоперсоналії ознаки, кодифіковані в «Етичному кодексі лікаря України», – *гуманізм, безкорисливість, моральність, чесність, справедливість* тощо.

Результати аналізу живого мовлення лікарів уможливають вирізнення іманентних дискурсивних рис досліджуваної лінгвоперсоналії, а саме: *освіченість, професіоналізм, відповідальність, безкорисливість, моральність*. Указаний словесний континуум не єдино можливий, утім, на нашу думку, він увиразнює потяг сучасного лікаря до наукової діяльності у своїй чи сумі-

жних галузях, засвідчує рівень його кваліфікації, фахової підготовки, поцінювання ним моральних орієнтирів. Здавня ці риси формували міцну основу вітчизняної медицини.

1. Лікар – освіченість. Проаналізовані зразки – комунікативні фрагменти – фіксують мовні рефлексії вирізненої дискурсивної риси, як-от: *розум, інтелект, розсуд, наука, освіта, учення, вчення, вивчення, пізнання, навчання, знання, уміння, підготовка, розвиток, вдосконалення, саморозвиток, прогрес* тощо: «*Маю великий науковий досвід в медицині і спонукатиму молодих спеціалістів до навчання та саморозвитку*»⁵.

Уяскраплюють спектр експлікантів семантично близькі атрибутиви *освічений, високоосвічений, розумний, мислячий, просвічений, учений, ерудований, начитаний, письменний, грамотний* тощо: «*Лауреат 2013-го має бути заслуженим медичним працівником, визнаним громадянськостю, високоосвіченим практиком та організатором охорони здоров'я, який стане чудовим зразком для молодого покоління лікарів та медичних працівників*»; «*Тобто, хороший лікар – це мислячий лікар, який багато читає та ще цікавиться іншими суміжними дисциплінами*»⁶.

Апріорна освіченість та інтелектуальність лікарів позиціонована в дискурсі вербалізмами *вчити, навчати, повчати, розвивати, викладати, перекладати, розповідати, доповідати, повідомляти, засвоювати, опанувати, запам'ятовувати, вдосконалювати, оновлювати* тощо, вжитими на позначення безперервного процесу розумового розвитку, збагачення досвідом, удосконалення умінь і навичок.: «*Потрібно дуже багато працювати, дуже багато розвиватися і при тому розуміти, що як мінімум перші 10 років ти не отримаєш ніяку фінансову віддачу*»; «*Лікаря потрібно вчитись завжди*»⁷; «*Вважаю, що кожен лікар повинен багато читати, і вдосконалювати свої знання*»⁸.

У дискурсі лікарів повсякчас фіксуємо номени наукових ступенів і вчених звань (*академік, професор, доцент, кандидат наук, доктор наук, докторант, аспірант, асистент* тощо), які потверджують високий рівень кваліфікації та фахову компетенцію того чи того лікаря: «*Після закінчення клінічної ординатури та захисту дисертації працював асистентом, згодом доцентом на терапевтичних кафедрах*»; «*І ця повага була б неможлива без мого колективу, в якому працюють 11 кандидатів медичних наук і один доктор медичних наук*»⁹.

Засобами експлікації *освіченості* вважаємо лексич-

¹ Karaulov Ju.N. Russkij jazyk i jazykovaja lichnost' [Russian language and linguistic personality], Moskva, Nauka, 1987, 261 p.

² Slovnyk ukraïnskoi movy : v 11-ty t. [Dictionary of the Ukrainian language], Kyiv, Naukova dumka, 1970–1980, 11 t.

³ Chemykh V.P. Entsyklopedychnyi tlumachnyi slovnyk farmatsevtichnykh terminiv (ukraïnsko-latynsko-rosiïnsko-anhliïnskiy) [Encyclopaedic Dictionary of Pharmaceutical “Terms Ukrainian-Latin-Russian-English”], Vinnytsia: Novaknyha, 2014, 824 p.

⁴ «Etychnyj kodeks likarja Ukraïny» [Ethical Code of Ukrainian Doctor], *Medycyna transportu Ukraïny* [Medicine of transport of Ukraine], 2000, N 4, P. 6–11.

⁵ Interviu z holovnym likarem Makarivskoyi TSRL [Interview with the head doctor of Makariv CSRH], Internet-portal "Makariv diloviyi", [E-source], URL: <https://makariv-diloviyi.com.ua/liudy-povynni-znaty/item/41-interviu-z-holovnym-likarem-makarivskoi-tsrl>

⁶ "Khoroshyi likar - zavzhdy vichnyi student": Interviu z krashchym kardiologom Ternopilshchyny Vasylem Pryshliakom ["Good doctor always is an eternal student": Interview with the best cardiologist of Ternopil region Vasyl Prishlyak], Ofitsiyniy sait konkursu "Natsionalna medychna premiiia" [E-source], URL: <http://nmp.org.ua/index.php/9-novosti/114-intervyu-z-vasilem-prishlyakom>

⁷ Olha Bohomolets: Ministerstvo okhorony zdorovia ne spryimaie zdorovoï krytyky [Olga Bohomolets: The Ministry of Health does not accept sound criticism], RBK - UKRAINE [E-source], URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/olga-bogomolets-ministerstvo-zdravohraneniya-1490883036.html>

⁸ Ibidem.

⁹ Volodymyr USHAKOV: Ne mozhna buty do obidu likarem, a pislya obidu – biznesmenom [Volodymyr Ushakov: You can not be at the dinner by a doctor, and after dinner - a businessman], Bukovynska pravda [The truth of Bukovina], [E-source], URL: http://bukpravda.cv.ua/statii/intervyu/item/507-володимир-ушаков-не-можна-бути-до-обиду-лікарем-а-після-обіду-бізнесменом.html#_U

ні одиниці, вжиті на позначення різних форм організації наукової діяльності, спрямовані на всебічний аналіз практичних здобутків у певній науковій галузі, узагальнення, обмін досвідом, конструктивний науковий діалог. Ідеться про лексеми *конгрес, консиліум, конференція, семінар, тренінг, стажування, форум, з'їзд, засідання, зібрання* та ін.: «*Вважаю, що хороши лікар-практик, той, що має стабільний обмін досвідом із колегами не тільки медичного закладу, де працює, а й відвідувати різноманітні конференції, практикуми, конгреси*», «*У компанії Intro-Sana постійно проходять тренінги для лікарів*», «*У тому році я був на стажуванні в Польщі в клініці спортивної медицини Carolina Medical Center*»¹⁰.

Впадає в око різкий осуд неосвіченості та недалекоглядності, позиціонований у пропонованих фрагментах негативно маркованими лексемами *бездарність, нездібність, неотесаність, недалекоглядність, обмеженість, тупість, відсталість, безграмотність* тощо: «*Тупість деяких лікарів УЗД просто вражає*»; «*Ваша безпекаційність ... і повна безграмотність в питаннях показань до виконання чи інших методик просто вражає*»¹¹.

До низки мовних індикаторів освіченості лікарів долучаємо лексеми, що номінують результати наукової діяльності: *стаття, доповідь, повідомлення, підручник, книга, праця, дослідження, дисертація, патент, розробка, винахід, публікація* тощо: «*Далі – період навчання в клінічній ординатурі, захист кандидатської дисертації та робота на терапевтичних кафедрах на посадах асистента та доцента*»; «*Щорічно в обласній, міській та університетській газетах я публікую по 3-4 статті для краян та лікарів*»¹².

2. Лікар – професіоналізм. Лексему *професіоналізм* кодифіковано як «Той, хто зробив яке-небудь заняття предметом своєї постійної діяльності, своєю професією; Добрий фахівець, знавець своєї справи»¹³, а в медичному дискурсі позиціоновано передовсім номенами *спеціаліст, професіонал, професіоналіст, майстер, знавець, умілець* тощо: «*Бачу його фахівцем, якому пацієнти довіряють своє здоров'я та життя*»; «*Бачу його висококваліфікованим професіоналом, що любить свою роботу*»; «*Спеціаліст, якому можна повністю довірити власне здоров'я та здоров'я своїх близьких*»¹⁴.

Належне місце в дискурсі відведено номенам про-

фесійних знань, умінь, навичок, досвіду, достатнього рівня фахової підготовленості та майстерності. У мовленні сучасних лікарів трапляються лексеми *професіоналізм, майстерність, кваліфікація, вправність, уміння, умілість, досвідченість* тощо: «*Життя і смерть ходять поруч, а професіоналізм, колективізм, дотримання санітарно-гігієнічних норм та добре слово перемагають хвороби*»¹⁵; «*Шлях до визнання кращим адміністратором закладу охорони здоров'я включав й попереднє присвоєння мені кваліфікації лікаря вищої категорії*»; «*Викладацька робота стала значним стимулом у вдосконаленні моєї професійної майстерності*»¹⁶.

Позитивна конотація цих лексем різко контрастує з негативним маркуванням таких: *аматор, дилетант, початківець, новачок; некомпетентність, непрофесіоналізм, недосвідченість, необізнаність, невправність* та ін.: «*Але буває, що лікар помиляється через недосвідченість, через складнощі випадку, і, звичайно, міра покарання також має бути різною*»¹⁷.

До мовленнєвих маркерів окресленої риси належать об'єктивовані в дискурсі медиків емоційно позитивні атрибутиви: *вправний, умілий, досвідчений, напрактикований, натренований, професійний, фаховий, високоякісний, висококваліфікований, високопрофесійний* та ін., і негативно конотовані лексичні одиниці: *необізнаний, некомпетентний, некваліфікований, недосвідчений, обмежений* тощо – репрезентанти прагматичної спрямованості мовного знака і ставлення комуніканта до омовленого. Джерела багаті на вживання вказаних номенів: «*Фаховим медичним працівником, що відповідає усім вищевказаним критеріям хорошого лікаря...*»¹⁸; «*А якщо цей лікар некваліфікований і непорядний, то не допоможе жодні доплати*»¹⁹.

Видається, що професіоналізм лікарів корелює з їхнім обдаруванням, а фахова компетенція невіддільна від креативної компоненти того, хто дав клятву Гіппократа. У дискурсі сучасної медицини виявлено чимало номенів, які увиразнюють видатні природні здібності, а іноді – геніальність лікарів. Експлікують талант передовсім слова із семою «найвищий ступінь обдарованості»: *геній, талант, талан, титан, обдарованість, геніальність, талановитість, дарування, хист, обдарування* та ін., а розширює вказаний континуум низка емоційно-оцінних атрибутивів (*геніальний, талановитий, обдарований, високообдарований, блискучий, чудовий* тощо): «*І*

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Semen Hluzman: V Ukraini harnyi likar zavazhaie systemi [Semen Gluzman: Good doctor interferes with the system In Ukraine], Zik, [E-source], URL: https://zik.ua/news/2017/08/02/semn_gluzman_v_ukraini_garnyy_likar_zavazhaie_systemi_1142901

¹² Interviu z holovnym likarem..., op. cit.

¹³ Slovnyk ukrainskoi movy : v 11-ty t. [Dictionary of the Ukrainian language], Kyiv, Naukova dumka, 1970–1980, 11 t.

¹⁴ Khlopchyk vyzyh vavdiaky myloserdiu, liubovi, chuinosti, lastsi i profesionalizmu bahatokh medykiv: Interviu z krashchym praktykuiuchym likarem Ukrainy [The boy survived thanks to charity, love, sensitivity, kindness and professionalism of many doctors: Interview with the best practicing doctor of Ukraine], Medical Law portal 103-law.org.ua [E-source], URL: <http://103-law.org.ua/Article.aspx?a=90>

¹⁵ Olha Bohomolets: Ministerstvo okhorony zdorovia ne spryimaie zdorovoï krytyky [Olga Bohomolets: The Ministry of Health does not accept sound criticism], RBK-UKRAINE [E-source], URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/olga-bogomolets-ministerstvo-zdravoohraneniya-1490883036.html>

¹⁶ Interviu z krashchym kardiologom..., op. cit.

¹⁷ "Zhyttia i smert khodiat poruch: nterviu z krashchym praktykuiuchym likarem Ukrainy Sofiiu Halias ["Life and death are united: interview with the best practicing doctor of Ukraine Sophia Galyas], National Medical Award [E-source], URL: <http://nmp.org.ua/index.php/publikatsiji/intervyu-z-laureatami-istoriji-uspikhu>

¹⁸ Berezhit sebe, slidkuite za soboiu, vdoskonaliuite, dumaite ta budte oberezhnyny: Interviu z krashchym praktykuiuchym khirurgom Chernihivshchynu Mykoloiu Romaniukom [Take care of yourself, keep an eye on yourself, refine, think and be careful: Interview with Nikolai Romanyuk, best practitioner of Chernigov oblast], Medyko-pravovoi portal 103-law.org.ua, [E-source], URL: <https://103-law.org.ua/statya/berezhit-sebe-slidkujte-za-soboyu-vdoskonalyujtes-dumajte-ta-budte-oberezhnynimi>

¹⁹ Diahnostyka [Diagnosis], Ukrainian forum of doctors [E-source], URL: <http://surgeryzone.net/ukr/>

чомусь велика кількість звичайних лікарів, які досить у юному віці виїжджають в інші країни, стають **блискучими спеціалістами**, але вже за кордоном»²⁰; «В нас **чудові офтальмохірурги і є все необхідне обладнання для того, щоб виконувати найскладніші хірургічні втручання**»²¹.

На жаль, для сучасності характерні масові нарікання на рівень кваліфікації й фахової компетенції медичних працівників, головню молодих спеціалістів, помічників. Для їх характеристики лікарі добирають негативно оцінні лексеми *посередність, бездарність, нездара, жах* тощо: «А середній персонал – це взагалі **жах**, дуже мало дівчат і хлопців, які не мають навіть того базового рівня знань, який вони повинні мати»²².

Лікарські взаємини специфікують комунікацію, створюють усі умови для демонстрації когнітивної та фахової компетенції – знань, навичок, здібностей, необхідних для успішної реалізації діагностичних алгоритмів захворювань, прийняття адекватних терапевтичних рішень, надання невідкладної допомоги, використання найсучасніших інформаційних технологій для обстеження та лікування пацієнтів. До маркерів професіоналізму відносимо медичні термінолексми, на доречному та коректному вживанні яких наполягає Т. О. Лещенко²³.

Звісно, обсяг статті не дає можливості вичерпно характеризувати розмаїття медичних термінів, представлених у досліджуваному вузькоспеціалізованому дискурсі. Водночас, розглядувані мовленнєві жанри конденсують слова і словосполучення, вжиті на позначення як загальнонаукових, так і медичних понять: «На сьогоднішній день, для заміщення дефектів кістки та відновлення зв'язок та сухожилів широко використовуємо **ауто-трансплантанти, аллотрансплантанти, а також штучно синтезований гідроксиапатит**»²⁴.

3. Лікар – відповідальність. Окреме місце в досліджуваному дискурсі належить словесним репрезентантам *відповідальності*, оскільки від усвідомлення серйозності й важливості справи, а головню можливих (навіть негативних) наслідків діяльності лікарів залежить найцінніше – здоров'я і життя людини. Рівень моральної, правової та соціальної зрілості медичних працівників уможливило життєдайність медицини загалом. Безумовно, саме ця характеристика найтісніше корелює

з професією лікаря та посідає чільне місце поміж його утрадиційнених рис, а мовленнєва практика сповна відображає неопціненність та актуальність цієї дискурсивної ознаки.

Оприямивають *відповідальність* семантично близькі номени *обов'язковість, обов'язок, повинність, місія, відповідальність*, а також атрибутиви *відповідальний, важливий, серйозний, керівний, провідний, обов'язковий, нормативний* тощо: «Лікар працює доти, допоки збережена його професійна майстерність та здатність виконувати покладені на нього професійні **обов'язки**»²⁵; «Мене вчили поважати людей з малого, і я розумів **відповідальність за свої вчинки**»²⁶.

Спорадично трапляються в дискурсі й лексеми, які експлікують негативні суб'єктивні оцінки комунікантів: *безвідповідальність, ненадійність, несерйозність, несумлінність, неухважність, недбайливість, халатність, легковажність, забудькуватість* та ін.: «До суб'єктивних причин відносять так званий «людський фактор». Це **неухважність, забудькуватість, невігластво і халатність лікаря**; «Грубість» помилок доходить до рівня, коли помилку важко відрізнити від **недбалості**»²⁷.

Їх вербалізація, на нашу думку, спричинена категоричністю мовців у ставленні до найважливіших загальнолюдських цінностей, – життя і здоров'я. Тому релевантними видаються міркування про упереджене, навіть вороже ставлення населення до лікарів як некомпетентних фахівців та безвідповідальних працівників.

Потвердження усвідомлення ними цього – в дискурсі: «При поступленні на приймальний pokій, 60% пацієнтів вже **агресивно налаштовані проти лікарів**»; «Зараз в населення сформувалася **негативна думка про лікарів**, при тому що такі випадки є вкрай поодинокими та нерідко завуальовані супутньою патологією»²⁸.

4. Лікар – безкорисливість. Хороший лікар – той, хто не дбає про свої особисті інтереси, не шукає вигоди для себе, а переймається проблемами пацієнтів. В аксіологічному континуумі професіограми істинного медика магістральні позиції споконвіку займають духовні, загальнолюдські цінності. Так, обстежені мовленнєві фрагменти містять пряму вказівку не на прагматизм і користолубство, а, радше, на альтруїзм сучасного лікаря: «Клятва повинна бути нагадуванням лікарю про його **місію**»²⁹; «Робота лікаря – це **подвижництво**. Це –

²⁰ Osvita ta zdorovia [Education and health], Your city [E-source], URL://tvoemisto.tv/exclusive/u_kyievi_lyublyat_lvivskyh_patsientiv_shchoyno_perestupyly_porig_a_vzhe_shukayut_komu_zaplatyty_85309.html http://tvoemisto.tv/

²¹ Interviu z likarem vyshchoi katehorii Deriapouu Irynoiu Valentynivnoiu [Interview with a doctor of the highest category Deryapouu Iryna Valentynovna], NODUS Scientific-Practical Center of Neurorehabilitation [E-source], URL:http://nodus.ua/blog/profesiyniy-poglyad-v-neyroreabilitatsii/interv-yu-z-likarem-vishchoi-katehorii-k-med-n-deryapouu-irinyou-valentynivnoiu/

²² Ibidem.

²³ Leshchenko T.O. «Terminy v stomatolohii: imennyky cholovichoho rodu druhoi vidminy v rodovomu vidminku odnynu» [Terms in dentistry: nouns of the masculine form of the second abdication in the generic singular case], *Ukrainskyi stomatolohichnyi almanakh* [Ukrainian Dental Almanac], 2017, N 1, P. 93–96.

²⁴ Rubryka «Interviu z likarem» [Topic «Interview with a doctor»], NODUS Scientific-Practical Center of Neurorehabilitation [E-source], URL:http://nodus.ua/blog/profesiyniy-poglyad-v-neyroreabilitatsii/.

²⁵ Interviu z krashchym kardiolohom Ternopilshchynu..., opt. cit.

²⁶ Volodymyr Ushakov: Ne mozna buty do obidu likarem, a pislia obidu – biznesmenom [Volodymyr Ushakov: You cannot be doctor in the morning, and you can not be a businessman later], *Bukovynska pravda*, [E-source], URL: http://bukpravda.cv.ua/statti/intervyu/item/507-володимир-ушаков-не-можна-бути-до-обиду-лікарем-а-після-обиду-бізнесменом.html#.WIR7c7x1_IU

²⁷ Reformy medytsyny [Medical reforms], Ukrainian forum of doctors [E-source], URL: http://surgeryzone.net/ukr/

²⁸ Interviu: Rohalskyi Leonid Petrovych, likar-anestezioloh vyshchoi katehorii, Brovarska tsentralna raionna likarnia [Interview: Rogalsky Leonid Petrovich, anesthesiologist of the highest category, Brovarsky Central District Hospital], NODUS Scientific-Practical Center of Neurorehabilitation [E-source], URL:http://nodus.ua/blog/profesiyniy-poglyad-v-neyroreabilitatsii/.

²⁹ «Kozhen likar povynen chytaty naukovu fantastyku – vona probudzhuie zhahu do doskonalosti» ["Every doctor should read science fiction – it awakens the thirst for perfection"], NODUS Scientific-Practical Center of Neurorehabilitation [E-source], URL:http://nodus.ua/blog/profesiyniy-poglyad-v-neyroreabilitatsii/.

подвижництво, далеко не всі до нього готові»³⁰.

Натомість сучасні реалії професійної діяльності лікаря коригують шкалу життєвих орієнтирів та пріоритетів кожного. Увіражують значення матеріального актуалізовані в дискурсі лексеми *прибуток, гроші, зарплата, оклад, оплата, заробіток, віддача, (фінансова) статок, зиск, користь, вигода, винагорода* та ін.: «Наслідком цього є погана матеріально-технічна база, низькі заробити медичного персоналу і т. д.», «Деякі лікарі приходять на роботу, щоб заробити на «сутках» якись **гроші**, спостерігається байдужість до пацієнта та роботи»³¹.

Заслуговує на увагу і спорадична, хоча і цілковито соціально обґрунтована, поява в дискурсі лексем *високооплачуваний, забезпечений (матеріально), заможний, багатий* та ін.: «Основне бажання – бути *затребуваним, високооплачуваним спеціалістом*»³².

Лікарі свідомі того, що критика лікувально-оздоровчої системи загалом та особливості неофіційних взаємин у площині взаємодії *лікар – пацієнт* стануть відомі широкому загалу. Утім, вербалізована комунікантами суб'єктивна оцінка таких поведінкових стандартів, цілком можливо, акумулює і репрезентує загальну суспільну думку, а також акцентує на можливих шляхах подолання усвідомленої проблеми. Зауважимо, що медичний дискурс містить надзвичайно багато прикладів окреслених мовних репрезентантів: «*Варто також зазначити низьку професійну підготовку деяких лікарів, гіпердіагностику, комерціалізацію, невиправдане виконання операцій*»³³; «*А зараз лікарні фактично змушені залучати кошти на розвиток і латання аварійних ситуацій шляхом отримання так званих «благодійних внесків»; «Щоб позбутись неформальних фінансових стосунків у медичному середовищі, держава має знайти можливість платити медикам гідну зарплатню*»³⁴.

5. Лікар – моральність. «Моральність у людських стосунках є визначальною засадою збереження і прогресу демократичного суспільства», – читаємо у преамбулі до «Етичного кодексу українського лікаря»³⁵. Там же акцентовано на особливому, вкрай важливому значенні моралі в його професійній діяльності. Не зайве наголосити й на тому, що добропорядність, доброчесність і етичні норми невіддільні від стрижневих правил і прин-

ципів фахової лікарської етики та деонтології. Відповідальність, сумлінність у виконанні службових обов'язків, витримка і самовладання, терпимість, виваженість, чуйність і доброзичливість, безсумнівно, мають керувати помислами та вчинками сучасного ескулапа. «Лікар повинен створити атмосферу довіри у комунікативному акті, тобто створити таке емоційне тло, яке б підтримувало позитивний настрій, – переконана О. С. Шаніна»³⁶.

Високочастотні лексичні репрезентанти цієї дискурсивної характеристики – значеннєво близькі номени *доброта, людяність, порядність, чуйність, милосердя, добросердність, доброзичливість, любов, ласка, співчуття, турбота, піклування, підтримка* та ін.: «*Професіонал, у якому гармонійно поєднуються людяність і порядність з відчуттям обов'язку та великим бажанням рятувати людські життя*»³⁷.

Вищезгадані неоціненні атрибути професіограми лікаря позиціоновані в медичному дискурсі лексемами *доброзичливий, благородний, великодушний, порядний, безкорисливий, уважний, люб'язний, учтивий, привітний* та ін.: «*У доброзичливому та уважному відношенні до кожного пацієнта, а також ставленні, яке сповнене щирим бажанням допомогти*»³⁸; «*Хороший лікар вмє співчувати, він є безкорисливим і завжди готовий прийти на допомогу, проявити турботу, підтримати справою і словом*»³⁹.

Мовні рефлексії високоморальності лікарів, зокрема *хороший, добрий, щирий, сердечний, добросердний, добросердечний, небайдужий, незлий, милосердний, чуйний* тощо, повсякчас актуалізовано в досліджуваній дискурсивній площині: «*Хороший лікар – грамотний і чуйний, культурний і акуратний у всьому*»⁴⁰.

Попри це, в полі зору сучасних медиків опиняються також лексеми, вжиті на позначення негативних якостей лікарів: *байдужість, пасивність, бездіяльність, неухважність, зневага, презирство, пихатість* та ін., що, безумовно, употужнюють прагматичний ефект різкого осуду. Наприклад: «*Ті, які несуть тяжкі наслідки – це професійна безграмотність, неухважність, байдужість до пацієнта*»⁴¹; «*Тому, якщо помічаєте бездіяльність або хамство з боку медперсоналу, маєте побажання чи креативні ідеї, які можна втілити в життя*

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ U Kyievi liubliat Lvivskykh patsientiv [Kiev likes patients from Lviv], Your city [E-source], URL: <http://tvoemisto.tv/exclusive/u-kyievi-lyublyat-lvivskykh-patsientiv-shchoyno-perestupyly-porig-a-vzhe-shukayut-komu-zaplatyty-85309.html>

³⁵ «Етичний кодекс лікаря України» [Ethical Code of Ukrainian Doctor], *Медична транспорт України* [Medicine of transport of Ukraine], 2000, N 4, P. 6–11.

³⁶ Shanina O.S. Medychnyi diskurs: komunikativno-prahmatychnyi i suhestyvnii aspekty [Medical discourse: communicative-pragmatic and suggestive aspects], *Dys. na zdob. nauk. st. kand. filol. nauk. spec. 10.02.01 – ukrayins'ka mova, Odes'kyu natsional'nyu universytet im. I. I. Mechnykova, Odesa, 2015, 254 p.*

³⁷ Interviu z krashchym kardiologhom Ternopilshchyny..., opt. cit.

³⁸ «Khlopchik vyzyhiv zavdiaky myloserdiu, ljubovi, chuinosti, lastsi i profesionalizmu bahatokh medykiv: Interviu z krashchym praktykuiuchym likarem Ukrainy» [The boy survived thanks to charity, love, sensitivity, kindness and professionalism of many doctors: Interview with the best practicing doctor of Ukraine], Medical Law portal 103-law.org.ua [E-source], URL: <http://103-law.org.ua/Article.aspx?a=90>

³⁹ «Kozhen likar povynen chytaty naukovu fantastyku - vona probudzuie zhahu do doskonalosti» [“Every doctor should read science fiction - it awakens the thirst for perfection”], NODUS Scientific-Practical Center of Neurorehabilitation [E-source], URL: <http://nodus.ua/blog/profesiyniy-poglyad-v-neyroreabilitatsii/>

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Olha Bohomolets: Ministerstvo okhorony zdorovia ne spryimaie zdorovoi krytyky [Olga Bohomolets: The Ministry of Health does not accept sound criticism], RBK-UKRAINE [E-source], URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/olga-bogomolets-ministerstvo-zdravoohraneniya-1490883036.html>

у нашій лікарні, звертайтеся до мене особисто або до членів громадської ради, будемо працювати разом»⁴².

Висновки. Звісно, проаналізовані дискурсивні маркери не єдино можливі. Утім, на нашу думку, саме вони не *ність* або *хамство з боку медперсоналу, маєте побажання* сприяють вибудовуванню стереотипу лікаря – освіченого, ерудованого, відповідального, високоморального представника сучасної української медичної спільноти, який дбає про влутуження її професійного потенціалу кваліфікованими кадрами.

Мовленнєве портретування сучасного лікаря – це можливість детальної та вдокладненої систематизації всієї багатогранності його комунікативних проявів. Спроба дослідити дискурсивну особистість у лінгвокогнітивному аспекті вможливує виформовування її цілісної картини світу. Наші спостереження переконливо свідчать, що сучасний лікар – це передовсім свідомий, висококваліфікований працівник медичної галузі, іманентними мовленнєвими характеристиками якого є *освіченість, професіоналізм, відповідальність, безкорисливість і моральність*. Водночас концептуального значення набувають поведінкові стандарти, несумісні з указаними. На жаль, разом із позитивними якостями фіксуємо в дискурсі спорадичну появу номінацій *некваліфікований, недосвідчений, безвідповідальний, несумлінний, корисливий* тощо, які засвідчують недотримання задекларованих в Україні споконвічних лікарських канонів.

Перспективи подальших праць. Завершеним мовленнєвий портрет постане внаслідок подальшого скрупульозного аналізу лікарського лексикону й прагматикону. Тож, у перспективі – дослідження вербально-семантичного, мотиваційного і лінгвокогнітивного рівнів мовної персоналії лікаря.

Leshchenko Tetyana, Zhovnir Maryna. Speech portrait of a modern doctor (linguopragmatic aspect). The article is dedicated to one of the central notions of anthropocentric linguistics – *lingvopersonology*. This thesis presents different views on the problem of personality as a complicated phenomenon, which can be showed from linguistic point of view. The new scientific linguistic paradigm has led to the emergence of scientific areas focused on the analysis of discourses, speech genres and speech acts.

The purpose of the study is to describe the speech portrait of a modern doctor. The author has focused on the linguopragmatic aspect of making different speech portraits. This way clearly expresses the axiological orientations of the communicant. The main task is the analysis of his main discourse features and the characterization of the medical thesaurus. Methods of research are determined by its goals and objectives. Among the general scientific methods used in this article are observation, description, systematization. The methodological base is augmented by the method of discourse analysis. It is used to find out discursive features and relevant contexts. Elements of sociolinguistic analysis

were used for determining the influence of extralinguistic factors on the formation of the investigated speech personality.

The scientific novelty of the work is in the fact that for the first time it presents and describes the discursive personality of a modern physician in a linguistic and cognitive aspect. **Conclusions.** Nowadays doctor is commonly a highly qualified, educated, skilful person. He is a representative of the modern Ukrainian medical industry. It was found that his immanent speech characteristics are education, professionalism, responsibility, selflessness, morality. On the other hand, it should be pointed out that deviations from the specified behavioral standards are revealed. The author has fixed in the medical discourse negative behavioral standards: illiteracy, self-interest, irresponsibility. According to the research, social and professional responsibilities sometimes may contrast with self-interest.

Key words: discourse, *lingvopersonology*, speech portrait, speech personality, doctor.

Тетяна Леценко – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія». У доробку автора майже 100 науково-методичних праць, 5 навчальних посібників, виданих із грифом МОЗ України та ЦМК ВДНЗУ «УМСА», співавтор національного підручника. Коло наукових інтересів: медичний дискурс, проблеми встановленості української стоматологічної термінології, культура мовлення медичного працівника.

Tetyana Leshchenko – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of Department of Ukrainian Studies and Humanitarian Training of Higher Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy». The author of the nearly 100 scientific and methodological works, 5 textbooks issued with the stamp of the Ministry of Health of Ukraine and the CMC of the HSEE of Ukraine "UMSA", co-author of the national textbook. Research interests: medical discourse, rationing of Ukrainian medical dental terminology, culture broadcasting of medical worker.

Марина Жовнір – кандидат філологічних наук, викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія». Автор 21 наукової праці. Коло наукових інтересів: проблеми лінгвістичної генетичності, дискурсології, лінгвопрагматики, соціолінгвістики та лінгвоперсоналогії.

Marina Zhovnir – Candidate of Philological Sciences, lecturer of the Department of Ukrainian Studies and Humanitarian Training of Higher Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy». The author of 21 scientific work. Research interests: linguistic genology, discourse, linguopragmatics, sociolinguistics and *lingvopersonology*.

Received: 19.02.2018

Advance Access Published: March, 2018

© T. Leshchenko, M. Zhovnir, 2018

⁴² Interviu z holovnym likarem Makarivs'koyi TSRL [Interview with the head doctor of Makariv CSRH], op. cit.